

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده هنر و معماری، گروه شهرسازی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A.)
گرایش : برنامه ریزی منطقه ای

عنوان:

بررسی کارکرد شهرهای کوچک در نظام شهری و توسعه منطقه ای با رویکرد خلاقیت و کارآفرینی
مطالعه موردی (منطقه شرق مازندران)

استاد راهنما:

دکتر نوید سعیدی رضوانی

استاد مشاور:

دکتر سید محمد رضا خطیبی

پژوهشگر:

سحر آقابابایی

تیر ۱۳۹۲

تقدیم به:

مهربانی های مادرم سرکار خانم مهوش ملك احمدی
پدرم جناب آقای نصرالله آقابابایی
و همسرم جناب آقای سید محمد صفی نژاد

تشکر و قدردانی

از زحمات و راهنمایی های بی دریغ استاد گرانقدر، دکتر نوید سعیدی رضوانی که علاوه بر مباحث علمی شهرسازی، اصول و آداب اخلاق مهندسی را از ایشان آموخته ام و همچنین دکتر سید محمدرضا خطیبی نهایت تشکر و سپاسگزاری را دارم. با سپاس فراوان از همسر عزیزم مهندس محمد صفی نژاد که بدون شك بدون كمك ها و دلگرمی های ایشان، انجام این پایان نامه بسیار دشوار می گردید. همچنین از آقای مهندس حمیدرضا اسکندری که در طول انجام این پایان نامه لطفشان شامل اینجانب گشته، تشکر و قدردانی می نمایم.

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سحر آقابابایی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۹۱۴۶۰۰۰۰ در رشته شهرسازی-برنامه ریزی منطقه ای که در تاریخ ۹۲/۴/۲۶ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی کارکرد شهرهای کوچک در نظام شهری و توسعه منطقه ای با رویکرد خلاقیت و کارآفرینی (مطالعه موردی: منطقه شرق مازندران) با کسب نمره ۱۷/۴۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و د رمواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: سحر آقابابایی

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ : ۹۲/۴/۲۶

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم سحر آقابابایی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۷/۴۵ به حروف هفده و چهل و پنج و با درجه بسیار خوب مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات تحقیق

- ۱-۱ مقدمه ۲
- ۲-۱ بیان مساله تحقیق ۲
- ۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق ۳
- ۴-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق ۵
- ۵-۱ هدفهای تحقیق ۵
- ۶-۱ چهارچوب نظری تحقیق ۶
  - ۱-۶-۱ شهر کوچک ۶
  - ۲-۶-۱ شهر برتر ۶
  - ۳-۶-۱ نظام شهری ۶
  - ۴-۶-۱ توسعه منطقه ای ۷
  - ۵-۶-۱ خلاقیت ۷
  - ۶-۶-۱ کارآفرینی ۷
- ۷-۱ پیشینه تحقیق ۸
- ۸-۱ روش تحقیق ۹
- ۹-۱ روش گرد آوری اطلاعات ۹
- ۱۰-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات ۱۰
- ۱۱-۱ مشکلات و موانع تحقیق ۱۰

فصل دوم : مبانی نظری و تجربیات ایران و جهان

- ۱-۲ مقدمه ۱۲

- ۲-۲ بیان مفاهیم و تعاریف..... ۱۲
- ۱-۲-۲ شهر کوچک..... ۱۲
- ۲-۲-۲ شهر برتر..... ۱۳
- ۳-۲-۲ مفهوم توسعه..... ۱۳
- ۴-۲-۲ نظام شهری..... ۱۴
- ۵-۲-۲ توسعه منطقه ای..... ۱۵
- ۶-۲-۲ ارتباط سلسله مراتبی سکونتگاه ها..... ۱۵
- ۷-۲-۲ حوزه نفوذ..... ۱۵
- ۸-۲-۲ تقدم و تسلط شهری..... ۱۶
- ۹-۲-۲ خلاقیت..... ۱۶
- ۱۰-۲-۲ کارآفرینی..... ۱۷
- ۳-۲ مبانی نظری..... ۱۸
- ۱-۳-۲ رویکردهای توسعه منطقه ای..... ۱۸
- ۱-۳-۲-۱ تئوری مکان های مرکزی..... ۱۹
- ۲-۳-۲-۱ نظریه رتبه - اندازه..... ۲۰
- ۳-۳-۲-۱ نظریه قطب رشد..... ۲۰
- ۴-۳-۲-۱ نظریه توسعه روستا - شهری..... ۲۰
- ۵-۳-۲-۱ نظریه راندینلی (عملکردهای شهری در توسعه روستایی)..... ۲۱
- ۲-۳-۲ خلاقیت از منظر نظریه پردازان..... ۲۴
- ۱-۲-۳-۲ نظریه چارلز لندری..... ۲۴
- ۲-۲-۳-۲ نظریه ریچارد فلوریدا..... ۲۴
- ۳-۲-۳-۲ نظریه جین جیکوبز..... ۲۵
- ۳-۳-۲ دیدگاه های مختلف نسبت به کارآفرینی و کارآفرین..... ۲۶
- ۱-۳-۳-۲ کارآفرینی از دیدگاه اقتصاد دانان..... ۲۶
- ۲-۳-۳-۲ کارآفرینی از دیدگاه دانشمندان علوم رفتاری..... ۲۷
- ۳-۳-۳-۲ کارآفرینی از دیدگاه دانشمندان مدیریت..... ۲۷

- ۳۰..... ۴-۳-۲ نتیجه گیری
- ۳۱..... ۴-۲ تجربیات ایران و جهان
- ۳۱..... ۱-۴-۲ تجربیات جهانی
- ۳۱..... ۲-۴-۱-۱ تجدید حیات شهرهای کوچک استرالیا
- ۳۱..... ۲-۴-۱-۱-۱ بالینگاپ ، استرالیای غربی
- ۳۴..... ۲-۴-۱-۱ بورا، استرالیای جنوبی
- ۳۷..... ۲-۴-۱-۱ هایدن، استرالیای غربی
- ۳۹..... ۲-۴-۱ شهرهای کوچک و کارآفرینی در هند
- ۴۱..... ۲-۴-۱ شهرهای کوچک و کارآفرینی در چین
- ۴۲..... ۲-۴-۱-۳ شهر تاریخی پینجیائو-گاتا
- ۴۴..... ۲-۴-۱-۳ کارآفرینی و اشتغال روستایی در چین
- ۴۵..... ۲-۴-۱-۴ توانمند سازی شهرهای کوچک در اسکاتلند
- ۴۵..... ۲-۴-۱-۴ خود توانمند سازی جامعه در رنتون
- ۴۷..... ۲-۴-۲ تجربیات ایران
- ۴۷..... ۲-۴-۱-۲ استان مرکزی (شهرستان دلیجان، شهر نراق)
- ۴۹..... ۲-۴-۲ استان فارس (دهستان رونیز، شهرستان استهبان)
- ۵۰..... ۲-۴-۲ استان ایلام
- ۵۲..... ۲-۴-۲ استان یزد
- ۵۸..... ۲-۴-۳ نتیجه گیری

فصل سوم : روش شناسی

- ۶۰..... ۳-۱ مقدمه
- ۶۰..... ۳-۲ روش شناسی تحقیق
- ۶۱..... ۳-۳ جامعه آماری و نحوه انتخاب نمونه آماری
- ۶۲..... ۳-۴ روش جمع آوری و گردآوری اطلاعات

- ۳-۴-۱ طراحی پرسشنامه..... ۶۲
- ۳-۵-۱ روایی و پایایی ابزار سنجش ها..... ۶۴
- ۳-۶-۱ روش تجزیه و تحلیل داده ها..... ۶۴

فصل چهارم: شناخت وضع موجود در منطقه شرق مازندران

- ۴-۱-۱ مقدمه..... ۶۶
- ۴-۲-۱ موقعیت طبیعی و جغرافیایی استان مازندران..... ۶۶
- ۴-۳-۱ موقعیت جغرافیایی شهرستان ساری..... ۶۹
- ۴-۴-۱ موقعیت شهر کیاسر در شهرستان ساری..... ۷۱
- ۴-۴-۱-۱ حوزه نفوذ شهر کیاسر..... ۷۱
- ۴-۴-۲-۱ مکان ها و فرصت های گردشگری شهر کیاسر..... ۷۵
- ۴-۴-۳-۱ موقعیت جغرافیایی شهر کیاسر..... ۷۵
- ۴-۴-۴-۱ تکتونیک و لرزه خیزی..... ۷۵
- ۴-۴-۵-۱ خصوصیات جمعیتی و اجتماعی شهر..... ۷۶
- ۴-۴-۶-۱ بعد خانوار و ساختار سنی جمعیت..... ۷۷
- ۴-۴-۷-۱ وضع سواد در شهر کیاسر..... ۷۸
- ۴-۴-۸-۱ وضع شاغلین در شهر کیاسر..... ۷۹
- ۴-۴-۹-۱ حرکات جمعیتی در شهر کیاسر..... ۷۹
- ۴-۴-۱۰-۱ خصوصیات اقتصادی شهر..... ۸۰
- ۴-۴-۱۰-۱-۱ اوضاع کلی اقتصاد شهر..... ۸۰
- ۴-۴-۱۰-۲-۱ بخش کشاورزی..... ۸۱
- ۴-۴-۱۰-۳-۱ بخش صنعت..... ۸۲
- ۴-۴-۱۰-۴-۱ بخش خدمات..... ۸۳
- ۴-۴-۱۰-۵-۱ جمعیت فعال، اشتغال و بیکاری در بخش های مختلف اقتصادی..... ۸۳
- ۴-۴-۱۱-۱ خصوصیات کالبدی شهر کیاسر..... ۸۴
- ۴-۴-۱۲-۱ نحوه توزیع خدمات در سطح شهر..... ۸۷

- ۸۷.....۴-۱۳ نظام سلسله مراتب شبکه راههای درون شهری و برون شهری
- ۸۸.....۴-۱۴ نتیجه گیری
- ۹۴.....۴-۵ موقعیت جغرافیایی شهرستان بهشهر
- ۹۵.....۴-۶ موقعیت شهر رستم کلا در شهرستان بهشهر
- ۹۵.....۴-۶-۱ حوزه نفوذ شهر رستم کلا
- ۹۸.....۴-۶-۲ مکانها و فرصت های گردشگری شهر رستم کلا
- ۹۹.....۴-۶-۳ مخاطرات و حوادث طبیعی
- ۹۹.....۴-۶-۴ منابع سطحی و زیرزمینی آب
- ۹۹.....۴-۶-۵ طبقه بندی اقلیمی
- ۹۹.....۴-۶-۶ خصوصیات جمعیتی و اجتماعی شهر
- ۱۰۱.....۴-۶-۷ حرکات جمعیتی و مهاجرت در شهر رستم کلا
- ۱۰۱.....۴-۶-۸ بررسی وضعیت سواد در شهر رستم کلا
- ۱۰۲.....۴-۶-۹ خصوصیات اقتصادی
- ۱۰۳.....۴-۶-۹-۱ اوضاع کلی اقتصادی شهر
- ۱۰۳.....۴-۶-۹-۲ کشاورزی
- ۱۰۳.....۴-۶-۹-۳ صنعت و معدن
- ۱۰۴.....۴-۶-۹-۴ خدمات
- ۱۰۴.....۴-۶-۱۰ نحوه توزیع خدمات در سطح شهر رستمکلا
- ۱۰۵.....۴-۶-۱۱ برآورد کمبود ها و نیازهای عمرانی شهر
- ۱۰۶.....۴-۶-۱۲ روند رشد و توسعه کالبدی شهر
- ۱۰۶.....۴-۶-۱۳ نظام سلسله مراتبی شبکه راه های درون شهری و برون شهری
- ۱۰۷.....۴-۶-۱۳-۱ ارتباط جاده ای
- ۱۰۷.....۴-۶-۱۳-۲ ارتباط هوایی
- ۱۰۷.....۴-۶-۱۳-۳ ارتباط دریایی
- ۱۰۷.....۴-۶-۱۳-۴ ارتباط ریلی
- ۱۱۱.....۴-۷ موقعیت جغرافیایی شهرستان میانرود

- ۸-۴ موقعیت شهر سورک در منطقه و جایگاه آن ۱۱۲
- ۸-۴-۱ آبادی ها و مناطق واقع در حوزه نفوذ شهر ۱۱۳
- ۸-۴-۲ موقعیت جغرافیایی شهر ۱۱۶
- ۸-۴-۳ خصوصیات جغرافیایی و اقلیمی شهر ۱۱۷
- ۸-۴-۴ مکان ها و فرصت های گردشگری ۱۱۷
- ۸-۴-۵ مخاطرات و حوادث طبیعی ۱۱۸
- ۸-۴-۶ طبقه بندی اقلیمی ۱۱۸
- ۸-۴-۷ منابع سطحی و زیرزمینی آب ۱۱۸
- ۸-۴-۸ خصوصیات جمعیتی شهر ۱۱۹
- ۸-۴-۹ خصوصیات اقتصادی شهر ۱۲۰
- ۸-۴-۱۰ نحوه توزیع خدمات در سطح شهر ۱۲۲
- ۸-۴-۱۱ مراکز و شبکه های تاسیسات شهری ۱۲۲
- ۸-۴-۱۲ روند توسعه شهر در مراحل مختلف ۱۲۳
- ۸-۴-۱۳ نظام سلسله مراتب شبکه راه های درون شهری و برون شهری ۱۲۴
- ۹-۴ جمع بندی ۱۲۵

فصل پنجم : یافته های تحقیق و تحلیل منطقه

- ۱-۵ مقدمه ۱۲۸
- ۲-۵ آمار توصیفی و تحلیل ۱۲۸
- ۳-۵ آزمون فرضیه ۱۴۲
- ۱-۳-۵ فرضیه اول ۱۴۲
- ۲-۳-۵ فرضیه دوم ۱۴۴
- ۳-۳-۵ فرضیه سوم ۱۴۵

فصل ششم : نتیجه گیری و پیشنهادات

- ۱-۶ پیشنهادات..... ۱۵۲
- ۲-۶ پیشنهادات مردم برای بهبود شرایط شهرهای کوچک منطقه..... ۱۶۱
- ۳-۶ نتیجه گیری نهایی..... ۱۶۱

فهرست جداول

- جدول ۱-۲ : بررسی نظریات توسعه منطقه ای..... ۲۳
- جدول ۲-۲ : جمع بندی نظریات نظریه پردازان و خلاقیت..... ۲۵
- جدول ۳-۲ : جمع بندی دیدگاه های کارآفرینی..... ۲۸
- جدول ۴-۲ : جمع بندی تجربیات جهانی..... ۵۴
- جدول ۵-۲ : جمع بندی تجربیات ایران..... ۵۶
- جدول ۶-۲ : برخی از تجارب خارجی در زمینه نقش شهرهای کوچک در توسعه روستایی..... ۵۷
- جدول ۱-۳ : جامعه و نمونه آماری محدوده مورد مطالعه..... ۶۱
- جدول ۲-۳ : طراحی سوالهای پرسشنامه..... ۶۳
- جدول ۱-۴ : جمعیت شهرهای منطقه شرق مازندران..... ۶۸
- جدول ۲-۴ : جمعیت شهرستان ساری به تفکیک جنس سال ۱۳۸۵..... ۶۹
- جدول ۳-۴ : پراکنش فضایی جمعیت شهرستان ساری برحسب دهستان و بخش سال ۱۳۸۵..... ۷۰
- جدول ۴-۴ : مقایسه جمعیت استان مازندران و شهرستان ساری در سال های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵..... ۷۱
- جدول ۵-۴ : روستاهای خدمات گیر مستقیم روزانه (حوزه نفوذ مستقیم) شهرکیاسر..... ۷۳
- جدول ۶-۴ : تحولات جمعیت شهر کیاسر در دوره های مختلف سرشماری..... ۷۶
- جدول ۷-۴ : مقایسه نرخ با سوادی شهر کیاسر در سالهای ۷۵ و ۸۵..... ۷۸
- جدول ۸-۴ : وضع شاغلین شهر کیاسر در سرشماری سال ۱۳۸۵ (نفر)..... ۷۹
- جدول ۹-۴ : مقایسه وضعیت مهاجرت شهر کیاسر در سال های ۷۵ و ۸۵..... ۷۹
- جدول ۱۰-۴ : مقایسه توزیع نسبی جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر شهر کیاسر در بخش های مختلف اقتصادی سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵..... ۸۱
- جدول ۱۱-۴ : اطلاعات و شاخص های کمی اقتصادی شهر کیاسر در سال های ۸۵-۱۳۷۵..... ۸۴
- جدول ۱۲-۴ : شمار و ترکیب مشاغل برحسب گروههای عمده فعالیت شهر سال ۸۵-۱۳۷۵..... ۸۵

- جدول ۴-۱۳: جمعیت شهرستان بهشهر به تفکیک جنس..... ۹۴
- جدول ۴-۱۴: پراکنش فضایی جمعیت شهرستان بهشهر برحسب دهستان و بخش سال ۱۳۸۵..... ۹۴
- جدول ۴-۱۵: تعداد و بعد خانوار شهر رستمکلا در دوره ۸۸-۱۳۵۵..... ۱۰۰
- جدول ۴-۱۶: جمعیت شهر رستمکلا بر حسب جنس در دوره ۸۸-۱۳۷۵..... ۱۰۰
- جدول ۴-۱۷: مهاجران وارده به شهر رستمکلا بر حسب جنس در دوره ۸۵-۱۳۷۵*..... ۱۰۱
- جدول ۴-۱۸: بررسی وضعیت سواد در شهر رستمکلا در دوره ۸۵-۱۳۶۵..... ۱۰۱
- جدول ۴-۱۹: محاسبه نرخ اشتغال و نرخ بیکاری شهر رستمکلا در دوره ۸۵-۱۳۵۵..... ۱۰۲
- جدول ۴-۲۰: سهم گروه های عمده فعالیتی در اقتصاد حوزه نفوذ..... ۱۱۴
- جدول ۴-۲۱: وضعیت فعالیت و اشتغال در سطح حوزه خدمات گیر سورک..... ۱۱۵
- جدول ۴-۲۲: تحولات جمعیتی شهر طی سال های ۱۳۹۰-۱۳۶۵..... ۱۱۹
- جدول ۴-۲۳: جمعیت باسواد شهر سورک و مقایسه آن با شهرستان..... ۱۲۰
- جدول ۴-۲۴: جمعیت شاغلین در بخش های عمده اقتصادی در طی دو دوره سرشماری..... ۱۲۱
- جدول ۴-۲۵: جمعیت شاغل و بیکار شهرستان به تفکیک مناطق..... ۱۲۱
- جدول ۵-۱: تعداد پرسش نامه و محل سکونت به تفکیک شهر..... ۱۲۸
- جدول ۵-۲: جمعیت پاسخگو به تفکیک جنسیت..... ۱۲۸
- جدول ۵-۳: وضعیت تاهل در محدوده مورد مطالعه..... ۱۲۹
- جدول ۵-۴: درصد رضایت مردم از واحدهای مسکونی..... ۱۲۹
- جدول ۵-۵: وضعیت اشتغال در شهرهای مورد نظر منطقه..... ۱۲۹
- جدول ۵-۶: میزان فعالیت های کشاورزی..... ۱۳۰
- جدول ۵-۷: میزان فعالیت های خدماتی..... ۱۳۲
- جدول ۵-۸: میزان فعالیت های اقتصادی..... ۱۳۰
- جدول ۵-۹: گسترش فعالیت های غیر کشاورزی..... ۱۳۰
- جدول ۵-۱۰: میزان ارتباط شهرهای کوچک با شهرهای بزرگتر اطراف..... ۱۳۱
- جدول ۵-۱۱: بازاریابی برای محصولات بومی شهرها..... ۱۳۲
- جدول ۵-۱۲: میزان همدلی شهروندان..... ۱۳۲
- جدول ۵-۱۳: میزان رضایت مردم از مدیریت شهری..... ۱۳۲
- جدول ۵-۱۴: میزان رضایت مردم از هماهنگی مسئولان شهری در شهرهای کوچک منطقه..... ۱۳۳
- جدول ۵-۱۵: میزان مشارکت در پروژه های بزرگ..... ۱۳۳

- جدول ۵-۱۶: میزان بکارگیری و مشارکت زنان ۱۳۳
- جدول ۵-۱۷: میزان رضایت مردم از فضای سبز شهری ۱۳۴
- جدول ۵-۱۸: امکانات ترابری در شهرهای کوچک ۱۳۴
- جدول ۵-۱۹: میزان رضایت مردم از حمل و نقل عمومی شهر ۱۳۵
- جدول ۵-۲۰: میزان رضایت مردم از مسکن شهری ۱۳۵
- جدول ۵-۲۱: میزان رضایت مردم از مبلمان شهری ۱۳۵
- جدول ۵-۲۲: میزان رضایت مردم از وضعیت بهداشت و درمان ۱۳۶
- جدول ۵-۲۳: میزان رضایت مردم از وضعیت فرهنگی و آموزشی ۱۳۶
- جدول ۵-۲۴: مهمترین مزایای شهرهای کوچک در مقایسه با شهرهای اطراف ۱۳۷
- جدول ۵-۲۵: علت انتخاب شهرهای مورد مطالعه برای سکونت ۱۳۹
- جدول ۵-۲۶: دلایل عدم مهاجرت از شهرهای کوچک ۱۳۸
- جدول ۵-۲۷: دلایل خروج از شهر و مراجعه به شهرهای بزرگتر ۱۳۹
- جدول ۵-۲۸: کمبود مراکز بهداشتی در شهرهای مورد مطالعه ۱۳۹
- جدول ۵-۲۹: کمبود مراکز فرهنگی در شهرهای مورد مطالعه ۱۴۰
- جدول ۵-۳۰: کمبود فضاهای تفریحی و فراغتی در شهرهای مورد مطالعه ۱۴۰
- جدول ۵-۳۱: کمبود مراکز آموزشی در شهرهای مورد مطالعه ۱۴۰
- جدول ۵-۳۲: کمبود فضاهای ورزشی در شهرهای مورد مطالعه ۱۴۱
- جدول ۵-۳۳: کمبود مراکز تجاری در شهرهای مورد مطالعه ۱۴۱
- جدول ۵-۳۴: تجزیه آماری با توجه به آزمون کای دو بر اساس تاثیر توانمند سازی شهری بر مهاجرت ۱۴۳
- جدول ۵-۳۵: تجزیه آماری با توجه به آزمون کای دو بر اساس تاثیر فضاها بر مهاجرت ۱۴۴
- جدول ۵-۳۶: تحلیل واریانس یک طرفه ANOVA ۱۴۶
- جدول ۶-۱: تحلیل رگرسیون چند متغیره با توجه به تفکیک متغیرهای اصلی ۱۶۲

فهرست نمودارها

- نمودار ۴-۱: تحولات جمعیت روستاهای حوزه نفوذ شهر کیاسر سال های ۹۰-۱۳۳۵..... ۷۴
- نمودار ۴-۲: تغییرات جمعیت شهر کیاسر در دوره‌های مختلف..... ۷۵
- نمودار ۴-۳: هرم سنی جمعیت شهر کیاسر در سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵..... ۷۸
- نمودار ۴-۴: مقایسه توزیع نسبی جمعیت شاغل ۱۰ ساله و بیشتر شهر کیاسر در بخش های مختلف اقتصادی سالهای ۱۳۷۵-۱۳۸۵..... ۸۱
- نمودار ۴-۵: ساختار اقتصادی شهر رستم کلا در سال ۱۳۸۵..... ۱۰۳
- نمودار ۴-۶: شاغلان بخش صنعت و معدن شهر رستمکلا بر حسب گروه های عمده فعالیت در دوره ۱۳۶۵-۷۵..... ۱۰۴
- نمودار ۵-۱: مقایسه ای از میزان فعالیت های مختلف در شهرهای کوچک منطقه..... ۱۳۱
- نمودار ۵-۲: میزان رضایت مردم از امکانات موجود در شهرهای مورد مطالعه..... ۱۳۶
- نمودار ۵-۳: علت انتخاب شهرهای مورد مطالعه برای سکونت..... ۱۳۷
- نمودار ۵-۴: دلایل خروج مردم از شهرها و مراجعه به شهرهای بزرگتر..... ۱۳۹
- نمودار ۵-۵: کمبود مراکز تجاری در شهرهای مورد مطالعه..... ۱۴۱

فهرست اشکال

- شکل ۴-۱: موقعیت شهر رستم کلا در بخش مرکزی..... ۹۵
- شکل های ۴-۲ و ۴-۳: موقعیت میاندروود در استان و تقسیمات سیاسی میاندروود..... ۱۱۱
- شکل ۴-۴: محدوده حوزه نفوذ مستقیم و غیر مستقیم شهر..... ۱۱۳
- شکل ۴-۵: آبادیهای واقع در حوزه نفوذ مستقیم شهر..... ۱۱۴
- شکل ۴-۶: نحوه جریان های خدماتی در روستاهای حوزه نفوذ..... ۱۱۵
- شکل ۴-۷: عوامل مصنوع و غیر مصنوع موثر در شکل گیری بافت شهری سورک..... ۱۱۶
- شکل ۴-۸: مراحل توسعه ادواری شهر سورک..... ۱۲۳
- شکل ۴-۹: سلسله مراتب شبکه معابر وضع موجود..... ۱۲۵

فهرست تصاویر

- تصویر ۱-۲ Redruth Goal در دهه ۱۹۷۰ قبل از ترمیم..... ۳۵
- تصویر ۲-۲ Redruth Goal در سال ۲۰۰۴..... ۳۵
- تصویر ۳-۲ Old Dugout in Burra..... ۳۶
- تصویر ۱-۴ استقرار عناصر تاثیرگذار در نقش پذیری شهرسورک..... ۱۱۲
- تصویر ۱-۶ و ۲-۶ سایت موزه گوهر تپه..... ۱۵۸

فهرست نقشه ها

- نقشه شماره ۱-۴ نقشه تقسیمات کشوری استان مازندران در سال ۱۳۸۹..... ۶۷
- نقشه شماره ۲-۴ حریم شهر کیاسر - الگوی شهرداری..... ۷۲
- نقشه شماره ۳-۴ محدودیت ها و پتانسیل های توسعه شهر کیاسر..... ۸۶
- نقشه شماره ۴-۴ محله بندی شهر کیاسر..... ۹۰
- نقشه شماره ۵-۴ کاربری اراضی موجود شهر کیاسر..... ۹۱
- نقشه شماره ۶-۴ توزیع خدمات محله ای در محدوده شهر کیاسر..... ۹۲
- نقشه شماره ۷-۴ شبکه معابر موجود و سلسله مراتب شهر کیاسر..... ۹۳
- نقشه شماره ۸-۴ حریم موجود و پیشنهادی شهر رستمکلا..... ۹۶
- نقشه شماره ۹-۴ پهنه بندی حریم پیشنهادی شهر رستمکلا..... ۹۷
- نقشه شماره ۱۰-۴ مراحل توسعه کالبدی شهر رستمکلا..... ۱۰۸
- نقشه شماره ۱۱-۴ محدودیتها و امکانات توسعه شهر رستمکلا..... ۱۰۹
- نقشه شماره ۱۲-۴ سلسله مراتب عملکردی شبکه معابر شهر رستمکلا در وضع موجود..... ۱۱۰

پیوست ها

- نمونه پرسش نامه..... ۱۶۵
- نمونه پرسش نامه شهردار..... ۱۶۹
- منابع و مآخذ..... ۱۷۰
- چکیده انگلیسی..... ۱۷۴

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

در این فصل از پژوهش ابتدا موضوع و مسئله تحقیق بیان می شود؛ سپس ضرورت و اهمیت تحقیق شرح داده و پس از آن سوالات، فرضیات و اهداف مطرح می گردد؛ در انتها نیز به صورت مختصر پیشینه ای از زمینه تحقیق و مبانی نظری، روش و ساختار تحقیق ارائه می شود.

۲-۱ بیان مساله تحقیق

امروزه شهرهای بزرگ و نواحی متروپلیتن در کشورهای در حال توسعه به شدت در حال رشد هستند. این نواحی تمامی امکانات، خدمات و سرمایه های کشور را در خود بلعیده، با این وجود با انواع مشکلات و معضلات شهری از جمله کمبود مسکن، بالا رفتن میزان بیکاری، مسأله حاشیه نشینی، مشکل حمل و نقل و نارسایی در عرضه سایر خدمات شهری، همچنین تخریب محیط زیست دست و پنجه نرم می کنند. از طرف دیگر سایر نقاط در این کشورها اعم از شهرهای میانی، شهرهای کوچک و نقاط روستایی از توسعه عقب مانده و دچار رکود و توقف در سیر پیشرفت خود شده اند. مشخصه اصلی نظام شهری کشور ما، توسعه شهرهای بزرگ و تراکم جمعیت در آنهاست. تمرکز بیش از حد سرمایه های ملی و فرصت های شغلی باعث افزایش جاذبه های شهری و بروز موج گسترده مهاجرت ها از کانون های سکونتگاهی کوچک به مراکز شهری برتر و از شهرهای کوچک و متوسط و روستاها به مراکز سیاسی و یا مراکز منطقه ای شده است. شهرهای استان مازندران نیز در فرایند توسعه و گسترش شهرهای ایران، دچار دگرگونی و تغییراتی شده اند. گسترش شهرها در سطح استان هم از نظر تعداد و هم از نظر ابعاد بسیار چشمگیر بوده است.

در سال ۱۳۵۵ تنها ۳۲/۱ درصد از جمعیت استان در ۲۲ نقطه شهری سکونت داشته اند در حالیکه طبق نتایج سرشماری در سال ۱۳۸۵ از مجموع ۲۹۲۰۶۵۷ نفر جمعیت استان، تعداد ۱۵۵۳۲۲۳ نفر (۵۳/۱) شهرنشین بوده و در ۵۱ نقطه شهری ساکن بوده اند.^۱

تمرکززیاد مراکز اداری و کارکردهای درمانی فوق تخصصی با عملکرد منطقه ای و وجود شهرکهای صنعتی از جمله عوامل موثر افزایش هجوم مهاجرت ها از روستاها و شهرهای کوچک اطراف (شهرهای کوچک کیاسر و سورک) به شهر ساری شده است. شهر بهشهر هم در منطقه شرق مازندران دیگر شهر این منطقه است که از روستاها و شهرهای کوچک اطراف (شهر رستمکلا) مهاجرت به این شهر با شدت کمتری نسبت به شهر ساری صورت گرفته است.

مفهوم توسعه منطقه ای (شهری- روستایی) طی دهه های اخیر، با نگاهی کل گرایانه و جامع و تاکید بر روندی فراگیر و یکپارچه، برای ارتقای توانمندی های انسانی و مادی جهت تامین نیازهای انسان، بدون کاهش توانایی های نسل های آتی تاکید دارد. این توسعه با خوداتکایی و تعادل های بوم شناختی پیوند یافته است تا به تمرکززدایی فضایی، کاهش نابرابری های منطقه ای و دوگانگی های شهری - روستایی منجر شود.^۲ بنابراین به نظر میرسد توجه به شهرهای کوچک این منطقه یعنی شهرهای کیاسر، سورک و رستم کلا میتواند در کاهش مهاجرت ها به شهرهای ساری و بهشهر موثر واقع شود. ما در این تحقیق بر آنیم که در دو منطقه جلگه ای و کوهستانی شرق مازندران کارکرد شهرهای کوچک مقیاس را در کاهش عدم تعادل ها و جذب سرریزهای جمعیت به شهرهای بزرگ و متوسط بررسی کنیم.

۱-۳ اهمیت و ضرورت تحقیق

شبکه شهری ایران بر اثر جایگزین شدن اقتصاد حاصل از نفت و انباشت سرمایه آن در شهرهای بزرگ و متوسط به صورت الگوی حاکم بر نظام شبکه شهری، به شکل زنجیره ای در آمده است.

---

۱. سیمین تولایی، ام البنین خزایی "الگوی توزیع فضایی جمعیت در نظام شهری استان مازندران"، نشریه علمی - پژوهشی

انجمن جغرافیایی ایران، شماره ۱۱۰ و ۱۳۸۵، ص ۱۲۶

۲. زهره فنی، شهرهای کوچک رویکردی دیگر در توسعه منطقه ای، چاپ سوم، ۱۳۸۸، ص ۲۳